

Opgedragen aan den weledelen heer
A. VISART de BOCARME
den kenner en verzamelaar
van de Brugsche drukken.

DOCUMENTEN BETREFFENDE DE BRUGSCHE DRUKKERS UIT DE 16e EEUW.

INLEIDING.

Over het geheel van het drukwezen te Brugge heeft de heer A. Visart de Bocarmé in 1928 een prachtig boek geschreven, rijkelijk geïllustreerd en mooi uitgegeven, dat bedoeld was als feestuitgave bij het vijftigjarig bestaan van de firma Desclée-de Brouwer te Brugge ⁽¹⁾. Deze uitgave, hoe verzorgd ze ook weze, beoogde niets meer dan een algemeen overzicht te leveren, dat door het groote publiek gemakkelijk zou te lezen zijn. Aan dit feit is het te wijten, dat het boek niet volgens de zuivere, strenge wetenschappelijke eischen is opgevat. Aldus betreuren wij het ontbreken van verwijzingen, zooveel te meer daar het werk voor het grootste gedeelte op onuitgegeven documenten steunt. Alles bijeengenomen blijft het nochtans een degelijk werk, dat voor zijn tijd en gelet op de omstandigheden, terecht als geslaagd mag betiteld worden en uitstekende diensten bewijst aan al wie iets omtrent

(1) A. Visart de Bocarmé, *Recherches sur les imprimeurs brugeois*. Brugge, 1928.

de Brugsche drukkers wil weten of zich met de verdere studie van het drukwezen te Brugge wenscht in te laten.

Desniettegenstaande wordt Brugge ver van eervol vermeld in het overzicht van den huidige stand der studie van de boekdrukkunst in België, welke prof. dr. R. F. Apers voor enkele jaren liet verschijnen ⁽²⁾. Dat komt niet, omdat deze stad in de geschiedenis van de drukkunst geen rol heeft gespeeld, wel integendeel, doch omdat er over de Brugsche drukkers zoo weinig is gepubliceerd.

Is dit waar voor wat betreft de geschiedenis van de drukkunst te Brugge in het algemeen, met hoeveel meer recht mag dit dan niet gezegd worden voor de zestiende eeuw in het bijzonder? Inderdaad, wat weten wij voor dit tijdperk over de Brugsche typographie?

Van Quirinus van Belle bijvoorbeeld, den eerste waarover wij het hier zullen hebben, is bekend, dat hij van in 1545 als drukker te Brugge gevestigd was en aldaar in 1565 een ordonnantie heeft gedrukt ⁽³⁾. Daarmede is het al! Blijft daarbij nog te zien in hoever deze weinige gegevens wel juist zijn.

In dit opzicht staat Quirinus van Belle jammer genoeg niet alleen. Ongeveer even weinig is bekend van Jan van Dale, Pieter de Clerck, Jacob Janszuene, Erasmus vander Eecke, Gillis vanden Rade, Thomas Moerman en Anton Janszuene ⁽⁴⁾. Daarenboven zijn er nog enkele Brugsche drukkers uit de zestiende eeuw waarvan totnogtoe niet eens de naam bekend is.

Slechts over twee Brugsche drukkers uit de jaren vijftienhonderd zijn wij totnogtoe behoorlijk ingelicht, te weten:

(2) R. F. Apers, *De huidige stand van de studie der geschiedenis van de boekdrukkunst in België*, in *De Gulden Passer*, nieuwe reeks, tom. IX (1931), blz. 1-32.

(3) Vgl. A. Visart de Bocarmé, a. w., blz. 26-27.

(4) Vgl. A. Visart de Bocarmé, a. w., passim.

Hubrecht de Croock en Hubrecht Goltzius. Aan de activiteit van dezen laatste als drukker — want Goltzius was ook een veelzijdig kunstenaar en geleerde — wijdde M. Hoc twee bijdragen ⁽⁵⁾. Verder schreef over hem Felix van Hulst een artikel ⁽⁶⁾ en wordt ook over hem gehandeld in de *Bibliotheca Belgica* ⁽⁷⁾. Daarenboven is aan Goltzius een opstel gewijd in de *Biographie nationale* door Felix Stappaerts ⁽⁸⁾. Ook Hubrecht de Croock heeft zijn artikel in de *Biographie nationale*, opgesteld door Aug. Vander Meersch ⁽⁹⁾, terwijl het meerendeel zijner drukken, namelijk deze van voor 1541, op een meesterlijke wijze zijn beschreven door W. Nijhoff en M. E. Kronenberg ⁽¹⁰⁾. De eerste van deze laatstgenoemde auteurs bezorgde daarenboven een soort platenatlas, waarin verscheidene reproducties uit het werk van de Croock voorkomen en aldus eersterangs materiaal aan de hand doen voor vergelijking van de lettertypes en de versiering, alsmede voor verdere bestudeering van het drukwezen ⁽¹¹⁾.

Maar zelfs over de Croock en Goltzius is op verre na nog het laatste woord niet gezegd. Hun biographie, de lijst van

(5) M. Hoc, Henri [sic] Goltzius, imprimeur, in *Congrès international des bibliothécaires et des bibliophiles, 1923. Procès-verbaux et mémoires*, blz. 383-384. Parijs, 1925; Id., Hubert Goltzius, éditeur et imprimeur, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. LXVIII (1925), blz. 21-34.

(6) F. van Hulst, Hubert Goltzius, in *La Revue de Liège*, tom. V (1846), blz. 5-30.

(7) *Bibliotheca Belgica*. Bibliographie générale des Pays-Bas, fondée par Ferd. van der Haeghen et publiée sous sa direction, 2e série, tom. XV, G, blz. 380-397.

(8) *Biographie nationale, publiée par l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique*, tom. VIII (1884-1885), blz. 94-97.

(9) *Biographie nationale...*, tom. V (1876), blz. 46-47.

(10) W. Nijhoff en M. E. Kronenberg, *Nederlandsche bibliographie van 1500 tot 1540*. 's-Gravenhage, 1923. Van den laatstgenoemden auteur verschenen reeds drie aanvullingen op onderhavig werk, onderscheidenlijk in 1925, 1927 en 1930.

(11) W. Nijhoff, *L'art typographique dans les Pays-Bas pendant les années 1500 à 1540*. Reproduction en fac-simile des caractères typographiques, marques d'imprimeurs, gravures sur bois et autres ornements employés pendant cette période. 2 deelen. 's-Gravenhage, 1926.

hun werken, hun sociaal-economische positie, hun verhouding tegenover de overheden, hun betrekkingen met de andere drukkers, hun techniek en hun materiaal, de illustratie hunner boeken, dit alles kan nog ruimschoots aangevuld worden of is zelfs nog onaangeroerd gebleven. Wie had bijvoorbeeld kunnen vermoeden, dat er nog drukken van Goltzius aan het licht zouden gebracht worden nadat vooraanstaande bibliografen, als de bewerkers van de *Bibliotheca Belgica*, diens bibliografie hadden opgemaakt? ⁽¹²⁾ Welnu, aan de lijst zijner drukwerken kunnen nog twee nummers tegelijk toegevoegd worden ⁽¹³⁾.

Vooraleer een degelijke, volledige en algemeene geschiedenis van de Brugsche typographie te kunnen schrijven, moet nog veel voorbereidend werk gedaan worden. Vooreerst zou een Brugsche bibliographie moeten opgemaakt worden, zooals ten andere reeds bestaat voor Bergen, Dendermonde, Doornik, Gent, Ieper, Lier, Luik, Mechelen, Namen en Oudenaarde, om ons tot België te beperken ⁽¹⁴⁾. Daarenboven ware het wenschelijk dat aan iederen Brugschen drukker een afzonderlijke monografie zou gewijd worden, opgemaakt volgens de huidige wetenschappelijke methoden, waarin alle aspecten in verband met de geschiedenis van de boekdrukkunst zooveel mogelijk zouden belicht worden.

Om hieraan tegemoet te komen, publiceeren wij hierna de documenten over de zestiendeeuwsche Brugsche drukkers, die wij in den loop van onze menigvuldige navorschingen mochten ontdekken. Deze documenten zijn bijna uitsluitend archiefstukken. Trouwens, de archieven schijnen door de historici

(12) Vgl. M. Hoc, *Hubert Goltzius, éditeur et imprimeur*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. LXVIII (1925), blz. 21-34.

(13) Zie het binnenkort te verschijnen werkje van den weleerwaarden heer A. Viaene: *Een onbekende druk van Goltzius*. 1565.

(14) Vgl. R. F. Apers, a. w., blz. 5-6.

van het boek niet genoegzaam benuttigd te zijn. Evenals men vroeger in de kunstgeschiedenis alles van de kunstgewrochten wilde aflezen, evenzoo heeft men zich bij de studie van de boekdrukkunst te uitsluitend bezig gehouden met de drukwerken als zoodanig. Doch evenals de kunstgeschiedenis thans een andere richting is ingeslagen en nu in de eerste plaats het woord laat aan de authentieke documenten, oordeelen wij het nuttig eenzelfde werkwijze te huldigen, door het integraal publiceeren van de bescheiden.

Wij zijn de meening toegedaan, dat deze publicatie door bibliografen en historici naar waarde zal geschat worden. Vooreerst, omdat hiermede de leemte in zake de kennis van de Brugsche boekdrukkunst, waarop wij hooger de aandacht vestigden, eenigermate wordt aangevuld. Verder, omdat wij aldus materiaal aanbrengeu om zoowel afzonderlijke monografieën als een algemeene Brugsche bibliografie mogelijk te maken. En eindelijk, omdat deze documenten verscheidene punten belichten, die niet enkel voor de geschiedenis van de lokale drukkunst, maar voor de algemeene geschiedenis van de typografie van belang kunnen zijn.

Voegen wij hier nog een enkel woord aan toe over de wijze waarop wij onze documenten uitgeven. De stukken, die in verband staan met een en denzelfden drukker, zijn chronologisch gerangschikt en worden voorafgegaan door een beknopte sahets over het leven en het werk van den betrokken typograaf; daarenboven is ieder document van een regest en de noodige ophelderingen voorzien.

Wat ten slotte hun corporatieve groepeeriug aangaat, vormden de Brugsche drukkers, samen met de boeschrifvers of calligrafen, de boekbinders en de boekverkoopers, alsmede de schoolmeesters en de miniaturisten, het gild van de librariërs. Dit gild, waarbij de voorschreven personen verplichtend aangesloten moesten zijn, groepeerde dus al de lieden wier

bedrijf met het boek in verband stond. Krachtens een verordening van 5 Juli 1768 werden de schoolmeesters van het librariërs-gild afgescheiden ⁽¹⁵⁾. Of de drukkers vanaf het ontstaan van de typografie te Brugge bij het een of ander gild of ambacht moesten aangesloten zijn, is nog niet uitgemakt. Zeker is, dat in de vijftiende eeuw sommige drukkers ingeschreven waren in het Brugsche ambacht der beeldmakers en der zadelmakers, dat bestond uit de schilders, de kleederschrijvers, de zadelmakers, de gareelmakers, de glazenmakers en de spiegelmakers ⁽¹⁶⁾.

(15) Over het gild van de librariërs te Brugge, dat nog zijn historicus niet gevonden heeft, zie : [W. H. J. Weale], *Documents inédits sur les enlumineurs de Bruges*, in *Le Beffroi*, tom. II (1864-1865), blz. 298-319 ; tom. IV (1872-1873), blz. 111-119, 238-337 ; A. C. De Schrevel, *Statuts de la gilde des libraires, imprimeurs, maîtres et maîtresses d'école à Bruges, 19 janvier 1612*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. LII (1902), blz. 105-302 ; C. Vanden Haute, *Documents inédits concernant les libraires et maîtres d'école à Bruges*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. LIX (1909), blz. 18-40 ; A. Visart de Bocarmé, a. w., blz. 7-9.

(16) Vgl. C. Vanden Haute, *La corporation des peintres de Bruges*, blz. 47b. Brugge-Kortrijk, z. j. [1913]. — Gaarne betuigen wij hier openlijk onze oprechten dank aan prof. mr. E. I. Strubbe, hoogleeraar te Gent, die ons met raad en daad heeft bijgestaan.

I. QUIRINUS VAN BELLE.

Quirinus of Coryn van Belle wordt voor het eerst vermeld in een akte van den 16^{en} December 1544 (1). Op dat oogenblik oefende hij reeds het drukkersberoep uit, waarschijnlijk in de hoedanigheid van gezel, 't is te zeggen : als knecht, die den voorgeschreven leertijd had doorgemaakt en werkte bij een zelfstandig meester of patroon. Voor eigen rekening kon hij pas optreden na eerst het vrijmeesterschap gewonnen te hebben en lid van het librariërs-gild geworden te zijn. Dit laatste geschiedde in het jaar 1546. Inderdaad, zijn opname in het gild staat vermeld met een losstaaande aantekening op de laatste en oorspronkelijk blank gebleven bladzijde van de gilderekening over het jaar 1545. Volgens een lateren tekst werd deze aantekening gemaakt, toen een zekere Cornelis de Witte het financieel beheer van het gild waarnam. Welnu, deze laatstgenoemde persoon was gouverneur of penningmeester van de librariërs-corporatie gedurende het jaar 1546. Cornelis de Witte noteerde echter het inkomgeld niet in zijn eigen rekening, maar droeg deze som over aan zijn opvolger, zoodat de eerste regelmatige vermelding van Quirinus van Belle in de gilderekening over 1547 wordt aangetroffen. Voor zoover wij het kunnen volgen — en dat kunnen wij jammer genoeg slechts tot in 1555 — betaalde Quirinus van Belle verder regelmatig zijn jaarlijksche bijdrage in het librariërs-gild (2). Dat hij overigens wel degelijk van in 1546

(1) Vgl. Document nr. 1.

(2) Vgl. Document nr. 3.

als vrijmeester werkzaam was, blijkt afdoende uit het feit, dat hij op 15 October van ditzelfde jaar een leerknapp aanvaardde, namelijk : Hansken Heyndriks ⁽³⁾.

Deze leerjongen was een weeskind, dat van zijn negende jaar af zijn opvoeding en onderricht in de stedelijke Bogardenschool had gekregen en toen het vijftien jaar oud was door het bestuur van de school bij Quirinus van Belle in de leer gedaan werd. Blijkbaar heeft Hansken of Jan Heyndriks zijn zesjarigen leertijd bij van Belle uitgedaan en is vervolgens, hetzij als zelfstandig meester, hetzij als knecht, te Brugge blijven werken en wonen, want in 1570 en in 1580 wordt hij als drukker in de Brugsche bescheiden aangetroffen ⁽⁴⁾.

Quirinus van Belle heeft ook nog met een gezelschap of knecht gewerkt. Inderdaad, in een request van 1576 betitelt de toen reeds zelfstandige Brugsche drukker, Jacob Janszuene, hem als zijn vroegeren meester ⁽⁵⁾. Waarom wij hier spreken van gezelschap en niet van leerling zal blijken uit de documenten, die wij betreffende Jacob Janszuene hopen uit te geven.

Wie Quirinus van Belle eigenlijk was en waar hij zijn vakkennis had opgedaan, weten wij niet. Wel blijkt uit een stuk van 1570 dat hij te Brugge geboren werd ⁽⁶⁾ en uit verscheidene andere, dat hij poorter van deze stad was ⁽⁷⁾.

(3) Vgl. Document nr. 4.

(4) Vgl. Brugge, stadsarchief, *protocol van Adriaan de Momengys, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1568-1574*, blz. 302 : « Jan Heindricx, prenter, ende Janneken de dochtere van Jan Vermuelen, zyn wyf... » ; *ib.*, *weeskamer van Brugge, register van weezengoederen van Sint-Janszestendeel over de jaren 1556-1614*, blz. 284 v. : « Jan Prumbout ende Jan Heindricx, prentere, zwoeren voochden van Martkin, Agniete, Maykin, Grietkin ende Bastianekin, kinderen van Bouduin Roos by Jehanne Vermeulene, zynen tweeden wive. Actum den 5^{en} Novembre 80, present : vander Muelene ende de Craes, scepenen ».

(5) Vgl. *Jacob Janssuene, leerling van meester Coryn van Belle, « prentere » te Brugge in 1576*, in *Fragmenta*. Maandschrift voor de geschiedenis van steden en dorpen in Vlaanderen, tom. I (1886-1889), blz. 275-276.

(6) Vgl. Document nr. 24.

(7) Dat wordt onder andere uitdrukkelijk aangegeven in Document nr. 14.

Laatstgenoemde hoedanigheid was trouwens vereischt om als zelfstandig drukker te Brugge te kunnen optreden. In ieder geval was Quirinus van Belle rond de zeven en twintig jaar oud toen hij zich als meester-drukker te Brugge vestigde. In een akte van 7 Januari 1564 ⁽⁸⁾ staat inderdaad vermeld, dat hij toen vijf en veertig jaar geworden was, terwijl in een stuk van 7 Juli 1586 ⁽⁹⁾ wordt gezegd, dat hij alsdan den ouderdom van zes en zestig jaar had bereikt. Hij werd dus in of om het jaar 1519 geboren.

Onze drukker is gehuwd geweest met een zekere Marie vander Houve, waarmede hij stellig vóór 10 Februari 1546 in den echt trad ⁽¹⁰⁾. Als kroost kennen wij enkel en alleen een dochter, met name Marie ⁽¹¹⁾.

Quirinus van Belle was betrekkelijk welstellend. Reeds in 1553 was hij eigenaar van een tamelijk groot huis, genaamd *De Kardinaalshoed*, dat stond aan de noordzijde van de Noordzandstraat te Brugge, alsmede van twee aanpalende kleine huisjes ⁽¹²⁾. *De Kardinaalshoed* werd door hem zelf bewoond en diende tevens als atelier ⁽¹³⁾. Dat wil echter niet zeggen, dat van Belle geen geldnood heeft gekend. Het

(8) Vgl. Document nr. 21.

(9) Vgl. Document nr. 25.

(10) Vgl. Documenten nrs. 2, 6, 9, 13, 14, 15. — Benevens de spelling *vander Houve* worden ook de schrijfwijzen *Verhouwe*, *Varhouwe* en *van Hove* aangetroffen.

(11) Zie : Brugge, stadsarchief, *protocol van Jan Digne, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1570-1571*, blz. 460 : « Hubrecht Gregoire ende Mayke filia Coryn van Belle, uxor... » (akte d. d. 18 Januari 1571).

(12) Vgl. Document nr. 6.

(13) Vgl. Documenten nrs. 8, 10, 15. Op het eerste gezicht schijnt de bovenstaande bewering in tegenstrijd met het adres op een druk van 1554, waarbij gezegd wordt, dat Quirinus van Belle het huis *De Gouden Hand* in de Noordzandstraat bewoonde. Naar alle waarschijnlijkheid is dit nochtans niet het geval en mag *De Gouden Hand* voorzeker gerust met *De Kardinaalshoed* vereenzelvigd worden. Dat een huis te Brugge twee verschillende benamingen had was in de zestiende eeuw ten andere geen uitzonderlijk geval. Vgl. L. Gilliodt's, *Les registres des « Zestendeelen » ou le cadastre de la ville de Bruges de l'année 1580*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. XLIV (1894), passim.

tegenovergestelde blijkt veeleer waar geweest te zijn. Reeds in 1554 neemt hij een hypotheek op zijn huis ⁽¹⁴⁾. In 1557 staat hij in het krijt wegens aankoop van papier en verkoopt hij sommige meubelen ⁽¹⁵⁾. Verder zien wij hem meer dan eens in financieele moeilijkheden, zoodanig dat hij zich verplicht ziet niet alleen zijn huizen te verpanden, maar ook sommige gebruiksvoorwerpen, ja zelfs tot zijn drukkersgerief toe ⁽¹⁶⁾. Deze financieele moeilijkheden schijnt hij trouwens nooit geheel te boven gekomen te zijn, zoodat zijn vlucht uit de stad, waarover wij in 1566 iets vernemen ⁽¹⁷⁾, voorzeker aan geldgebrek mag toegeschreven worden.

Heel lang is Quirinus van Belle de stad Brugge niet ontvlucht. In 1570 is hij er opnieuw gevestigd, doch nu niet meer als drukker. Waarschijnlijk was zijn drukkersgerief wegens schulden aangeslagen en verkocht en was hij niet meer in staat zich dit nogmaals aan te schaffen. Dit is voorzeker ook wel de reden waarom hij toen de noodige voetstappen heeft ondernomen om als schoolmeester te mogen optreden ⁽¹⁸⁾.

Behalve het feit, dat hij in 1586 nog te Brugge woonde ⁽¹⁹⁾, zijn ons geen andere bijzonderheden over de verdere lotgevallen van Quirinus van Belle bekend. Dienvolgens tasten wij volledig in het duister voor wat zijn activiteit en zijn maatschappelijke positie na 1570 is geweest, alsmede over het tijdstip en de omstandigheden van zijn overlijden.

Wat er van het werk van Quirinus van Belle tot ons gekomen is, beperkt zich, voor zoover wij er kennis van hebben, tot drie drukken.

Vooreerst hebben wij: *De speghel der thien gheboden*,

(14) Vgl. Document nr. 6.

(15) Vgl. Document nr. 9.

(16) Vgl. Documenten nrs. 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18.

(17) Vgl. Document nr. 23.

(18) Vgl. Document nr. 24.

(19) Vgl. Document nr. 25.

De spiegel
der thien gheboden / hant-
gheleit by S. Cornelis van Dordrecht
Predicant int conuent vanden min-
rebroeders binnen der Ke-
de van Brugghe.

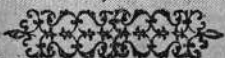

Ghepreet te Brugghe inde
Noordhandtstrate inde gouden handt by
my Corijn van Belle / ghesvoo-
ren prentere der H. R.
noo: Jā verbuere

Cum Gratia et Privilegio.

Ordonancie vandē Co-

nijnck by tlic vander Grote / hoemen die
innen ende ontfanghen zal binnen
den lande vanden Uryen ende
appēdantsche van diere.

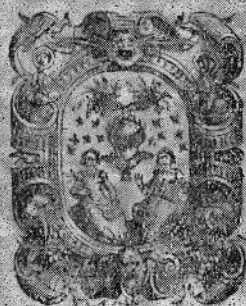
TE BRVG GHE
By Quirijn van belle in laet
M. D. LXV.

DE REPUBLICA, VITA, MO-
ribus, gestis, fama, religione, sanctitate:
Imperatoris, Cæsaris, Augusti, Quin-
ti, Caroli, Maximi, Monarchæ,

Libri septem,

AD ILLVSTRES AVREI VELLERIS EQVITES
scripti, auctore Gulielmo Zenocaro à Scauvenburgo, Aurate
militiæ Equite, Imperatoris Caroli Maximi olim: nunc Phi-
lippi Regis Hispaniæ, & c. Caroli filij, Consiliario,
& Bibliothecario, Bincorsij Toparcha.

Disposuit Deus omnia in numero, pon-
dere, & mensura, Sap. 11.

Pax optima rerum, quæ hominibus natura dedit.

Cum gratia, & privilegio Regis,
ad decennium.

Impressum Brugis per Quirinum Batholæum, typis, & in-
dustria Gisleli Manlij Gandensis Typographi,
Anno Domini, 1559.

*Titelblad van Snouckaert's biographie van Keizer Karel,
in 1559 door Q. van Belle gedrukt.*

huutgheleyt by B. Cornelis van Dordrecht, predicant in 't convent vanden Minrebroeders binnen der stede van Brugghe. — Gheprent te Brugghe in de Noordtstrandtstrate in de Gouden Handt by my Coryn van Belle, gheswooren prentere der Konincklycke Majesteyt, voor Jan Verbuere. Cum gratia et privilegio (zie afbeelding I) (20). Het is een mooi in-8° boekje, behelzende zestien katernen, gemerkt : A-Q''''', hetzij 256 ongenummerde bladzijden van 132 mm. hoog. Gezien het privilege, dat op het laatste blad voorkomt, dagteekent van den 30^{en} April 1554, werd onderhavig boekje voorzeker in ditzelfde jaar gedrukt. Van dit zeldzame werkje kennen wij slechts twee exemplaren : het eene op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel (nr. II 68917), het andere op de Bibliotheek der Rijksuniversiteit te Gent (nr. A 15612) voorhanden.

Opmerkenswaard is het, dat toen Jan Verbuere twee jaar later een nieuw werk van Broeder Cornelis liet verschijnen (21),

(20) Over den auteur van het bovengenoemde boekje zie voornamelijk : A. C. de Schrevel, *Histoire du Séminaire de Bruges*, tom. I, eerste deel, blz. 277-367. Brugge, 1895. — De uitgever, Jan Verbuere, vander Buere of vanden Buerre, was een te Brugge gevestigd boekhandelaar en als zoodanig dus gildebroeder van Quirinus van Belle. Zie over hem : Brugge, rijksarchief, *fonds van de Brugsche gilden en ambachten*, nr. 207 : *rekeningen van het librariërgild over de jaren 1524-1555*, passim.

(21) De titel van dit boekje luidt : *De seven sacramenten uutgheleyt ende openbaerlyck te Brugghe ghepreect by B. Cornelis van Dordrecht, Minderbroeder, nu ter tyt lesere binnen den convente aldaer.* — *By Jan vanden Buerre, ghesworen boeckvercooper te Brugghe op de Burght aen Sinte Donaeskerckduere in 't Gulden A B C. Met gracie ende privilegie. M.D.LVI.* — Bij het verschijnen van dit werkje verleende de Brugsche stadsregeering, aan wie het was opgedragen, een toelaag aan den auteur en diens kloostergemeente, alsmede aan den uitgever, zooals blijkt uit de hiervolgende posten van de stadsrekening van Brugge over het dienstjaar 1556 Sept. 2 - 1557 Sept. 2, blz. 90, nr. 2 : « Broedre Cornelis van Dordrecht, Minnebroedere ende predicant in 't cloostere van den Observanten binnen deser stede, metgaders denzelven cloostere 6 lb. 13 s. 4 d. gr. over de moyte ghehadt in 't uutgheven van zekeren boucke van den zevene sacramenten, by ordonnancie ende quictantie : 6 lb. 13 s. 4 d. gr. », en blz. 88 v., nr. 1 : « Betaelt Jan vander Bure, boucprentere, van dies hem toegheleyt es by den college, over 't prenten van zekeren bouck, inhoudende diverssche sermoenen by Broedre Cornelis van Dordrecht uutghegheven, hier by ordonnancie ende quictantie : 2 lb. gr. ».

hij zich voor het drukken er van nu niet meer tot zijn stads-
genoot en gildebroeder, Quirinus van Belle, wendde, maar
het liet drukken door den Antwerpenaar Gillis van Diest ⁽²²⁾.
Moet die verandering toegeschreven worden aan den slechten
financiëelen toestand waarin van Belle zich in 1556 bevond,
of had Verbuere maar een onaangename herinnering behou-
den aan zijn vroegere onderhandelingen met den Brugschen
drukker?

Een tweede werkje, door Quirinus van Belle gedrukt, is
een verordening, uitgegeven in 1565 door de regeering van
het Brugsche Vrije ⁽²³⁾, getiteld: *Ordonnancie vanden
conynck up 't stic vander grute hoe men die innen ende ont-
fanghen zal binnen den Lande vanden Vryen ende appen-
dantsche van diere. — Te Brugghe, by Quiry van Belle in
jaer M.D.LXV* (zie afbeelding II). Dit drukje bestaat uit
één katern van twaalf ongenummerde bladzijden van 192 mm.
hoog, waarvan de tweede bladzijde of het verso van het
titelblad en de twaalfde of de laatste bladzijde blank bleven.
Het eenige exemplaar, dat ons in handen kwam, wordt
op het Brugsche stadsarchief bewaard (Plakkaten, 1° serie,
nr. II, 6).

Ten slotte heeft van Belle in 1559 nog een derde werk
gedrukt, waarvan verschillende exemplaren tot heden zijn
bewaard gebleven. Het draagt als titel: *De republica, vita,
moribus, gestis, fama, religione, sanctitate Imperatoris, Caesaris
Augusti Quinti, Caroli Maximi Monarchae, libri septem,
ad illustres Aurei Velleris equites scripti, authore Gulielmo
Zenocaro a Zcauwenburgo, Auratae Militiae equite, Impe-
ratoris Caroli Maximi olim, nunc Philippi Regis Hispaniae
etc. Caroli filii, consiliario & bibliothecario, Bincorstii topar-*

(22) Dit wordt duidelijk aangegeven op het laatste blad:
« ...gheprent ...'t Hantwerpen by Gillis van Diesth ter begheerten
ende costen van Jan vanden Buerre ».

(23) Vgl. ook Document nr. 22.

cha⁽²⁴⁾ (zie afbeelding III). In tegenstelling echter met de twee hooger vermelde werken, gebruikte van Belle daartoe niet zijn eigen drukkersmateriaal, doch dat van den Gentschen typograaf Gislenus Manilius, voor wiens rekening hij ten anderen onderhavig boek drukte. Dit blijkt zeer goed uit de vergelijking van de aangewende lettersoorten. En ook het adres: *Impressum Brugis per Quirinum Balliolinum, tipis & industria Gisleni Manilii Gandensis typographi, anno Domini 1559*, moet in dezen zin verstaan worden.

Waarschijnlijk heeft van Belle ten anderen niet veel belangriks gedrukt. Hij schijnt veeleer een beetje gespecialiseerd geweest te zijn in het drukken van klein werk, als bedevaartvaantjes en prentjes. Dat wordt overigens bevestigd in een request, door zijn gewezen knecht, Jacob Janszuene, in 1576 tot den koning gericht⁽²⁵⁾, en tevens ook door hetgeen wij uit een akte van 1558⁽²⁶⁾ omtrent zijn drukkersgerief te weten komen. Volgens laatstgenoemd stuk bestond het gereedschap van Quirinus van Belle uit één pers met vier verschillende lettersoorten, betiteld als « canonletteren, missaletteren, Vlaemsche letteren en mediaenletteren ». Verder uit een groot aantal houtblokken of houtsneden, te weten: honderd stuks van het formaat in -8° en in -12°, honderd vijftig stuks van langwerpig formaat, vijftig stuks van het formaat in -4° en evenveel van nog grootere afmetingen. Daarbij bezat hij nog driehonderd stuks dergelijke blokken voor het afdrukken van bedevaartvaantjes, schilden en ander klein werk, alsmede voor het reproduceeren van initialen of beginletters, fleurons en andere vormen van bladversiering. Eindelijk had hij mate-

(24) Deze biographie van Keizer Karel is op een degelijke manier beschreven bij F. V a n d e r h a e g h e n, *Bibliographie Gantoise. Recherches sur la vie et les travaux des imprimeurs de Gand (1483-1850)*, tom. I, blz. 178-179. Gent, 1858. Een exemplaar van onderhavig boek is o. m. voorhanden in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel en in de Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent.

(25) Overgedrukt in *Fragmenta*, tom. I (1886-1889), blz. 275-276.

(26) Vgl. Document nr. 15.

riaal voor het drukken van zestien verschillende kaarten.

Ook over het afzetgebied van de voortbrengselen zijner drukkerij weten wij een paar bijzonderheden. Kaarten, door van Belle gedrukt, werden te Antwerpen verkocht. Aldus werden in 1558 niet minder dan ruim dertienhonderd stuks in een enkele zending naar de Scheldestad opgestuurd om aldaar te gelde gemaakt te worden ⁽²⁷⁾. Ander drukwerk, zooals liedjes en prentjes, werden door een kramer aan den man gebracht ⁽²⁸⁾.

Het drukkersgerief of een gedeelte ervan, waarover Quirinus van Belle althans bij het begin van zijn optreden als meester-drukker beschikte, was afkomstig van een anderen Brugschen typograaf. Op 6 Juni 1546 had van Belle trouwens de helft van de drukkerij — hiermede wordt voorzeker het drukkers-materiaal bedoeld — van Jan van Dale overgenomen, samen met een zekere hoeveelheid papier en eenig drukwerk. Volgens de bescheiden geschiedde deze overdracht « uut goede vriendscepe ende jonste », zoodat men gerust mag veronderstellen, dat beide drukkers tot elkander in vriendschappelijke betrekking stonden ⁽²⁹⁾. Zou men hieruit mogen afleiden, dat van Belle zijn vakkennis bij van Dale had geleerd of aldaar als gezelschapswerkzaam was geweest?

A. SCHOUTEET.

(27) Vgl. Document nr. 14.

(28) Vgl. Document nr. 21.

(29) Vgl. Document nr. 17.

1.

1544 December 16. — *Ten overstaan van schepenen verbindt zich Steven vanden Houte, de goudslager, onder wettelijke verzekerdheid, van niets te doen, dat Quirinus van Belle, den drukker, zou kunnen schaden.*

Actum 16 Decembre 1544.

Doens verzekerde Stevin vanden Houte, den goudslaghere, Coryn van Belle, den prentere, in zyne absentie, doende dezelve Stevin daertoe de behoorlicke belofte inden handen van Jan Goossins, stedehoudere van mynen heere den scoutheeten derzelver stede, vanden voorn. Coryn directelyck noch indirectelicken te mesdoene ofte doen mesdoene, upde verbuerte van zyn hooft.

Brugge, stadsarchief, *Memoriaal van de schepenen-kamer van Brugge over de jaren 1544-1545*, blz. 79 (1).

2.

1546 Februari 10. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge verleent Quirinus van Belle procuratie aan de hier aangewezen personen, waaronder zijn vrouw, Marie.*

Boodt, Breydele (2), 10^{en} [Sporcle 1545]. — Coryn van Belle maect machtich ende stelt in zyne stede: Marie, zyn wyf, de vier taellieden, Jan van Overdyle, Jooris Gheerolf, Joseph Plocquoy, Pieter de Muenic, Cornelis de Ruddere, Remeeus vander Camme, Jan van Heede, Lucas vander Cappelle, Jacop Nettelet, Vincent Bracquevael, Jan Blomme, Jacop Stoc ende elcken van hemlieden zonderlinghe, belovende etc.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan van Overdijle, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1545-1548*, blz. 65.

(1) Dit stuk werd reeds gepubliceerd door L. Gilliodts in *Mémoriaux de Bruges. Recueil de textes et analyses de documents inédits ou peu connus, concernant l'état social de cette ville, du quinzième au dix-neuvième siècle*, tom. I, blz. 390. Brugge, 1913, uitgave van de *Société d'Emulation de Bruges*.

(2) Namen van de twee schepenen voor wien onderhavige akte werd gepasseerd.

3.

1546-1555. — *Aanteekeningen uit de rekeningen van het gild der Brugsche librariërs, betreffende den drukker Quirinus van Belle.*

REKENINGBOEK OVER 1524-1555 :

- Blz. 83 v., rekening over het dienstjaar 1545 Jan. 1 - Dec. 31 :*
Ontfaen van Corin van Belle van incommen 5 s. gr. ende dat ter cause vander ghilde van Sint Jan ende van Sinte Luuck.
- Blz. 87 v., rekening over het dienstjaar 1547 Jan. 1 - Dec. 31 :*
Ontfangh van incommen ende achterstellen : ... Item ontfaen [van] meestre Cornelis de Witte als ontfanghen hebbende van Corryn van Belle over tzelfs Corryns incommen : 5 s. gr.
- Blz. 91 v., rekening over het dienstjaar 1548 Jan. 1 - Dec. 31 :*
Prenters : ... Corryn van Belle : 12 gr.
- Blz. 96, rekening over het dienstjaar 1549 Jan. 1 - Dec. 31 :*
Eerst ontfaen van ghildegheld : ... Cooryn van Belle : 12 gr.
- Blz. 99, rekening over het dienstjaar 1550 Jan. 1 - Dec. 31 :*
Eerst ontfaen vande vrye ghildebroeders : ... Coryn van Belle : 12 gr.
- Blz. 102, rekening over het dienstjaar 1551 Jan. 1 - Dec. 31 :*
Eerst ontfaen van ghildeghelde van vrye ghildebroeders : ... Coryn van Belle : 12 gr.
- Blz. 105, rekening over het dienstjaar 1552 Jan. 1 - Dec. 31 :*
Vrye ghildebroeders : ... Coryn van Belle : 12 gr.
- Blz. 109, rekening over het dienstjaar 1553 Jan. 1 - Dec. 31 :*
Vrye ghildebroeders : ... Item Coryn van Belle : 12 gr.
- Blz. 112 v., rekening over het dienstjaar 1554 Jan. 1 - Dec. 31 :*
Vrye ghildebroeders : ... Coryn van Belle : 12 grooten.
- Blz. 117, rekening over het dienstjaar 1555 Jan. 1 - Dec. 31 :*
Vrye ghildebroeders : ... Coryn van Belle : 12 grooten.

Brugge, rijksarchief, fonds van de Brugsche gilden en ambachten, nr. 207.

4.

1546 October 15. — *Aanteekening betreffende de uitbesteding van Hansken Heyndricks, leerling van de Bogardenschool te Brugge. Dit kind werd in de school opgenomen op 8 Augustus 1540 toen het negen jaar oud was. Zes jaar later werd het uitbesteed bij Quirinus van Belle ten einde aldaar gedurende zes jaar het drukkersberoep aan te leeren.*

Hanneke filius Jan Heyndricks, oudt 9 jaren, vry tegheldeckere ⁽³⁾, was ontfaen 8 in Aougst 1540. Is besteed met Coryn van Belle den tyd van zes jaeren ende is ghehouden hem te houden fray ende zieck, te cleene ende reene, ende hem te gheven ten hende vanden voorn. zes jaeren drie Keyzersgulden ende hem te leeren 't voorn. ambocht vander prenterye; ende zynen tyt ghaedt in 15^{en} Octobre 1546.

Brugge, stadsarchief, fonds van de Bogardenschool, register van de uitbestedingen over de jaren 1535-1556, blz. 61, nr. 2 ⁽⁴⁾.

5.

1553 Mei 15. — *Quirin van Belle, drukker, en Jacob vander Woude, stadsbeambte, worden aangesteld als voogden van Joost, Margaretha en Anna, de drie minderjarige kinderen van wijlen meester Jan Lambrecht en diens vrouw, Magdalena vander Woude.*

Coryn van Belle, prentere, ende Jacop vander Woude, stedegarsson, juraverunt tutores van Jooskin, Grietkin ende Jannekin, meestre Jan Lambrechts kinderen by joncvrauwe Magda-

(3) Dit wil zeggen: vrijmeester tegeldekker te Brugge en slaat voorzeker op Jan Heyndricks, vader van Hansken.

(4) Onderhavige aanteekening werd reeds uitgegeven, doch op een gebrekkige wijze, door L. Gilliodts in *Inventaire diplomatique des archives de l'ancienne école Bogarde à Bruges...*, tom. III, blz. 1105. Brugge, 1910, uitgave van de *Société d'Emulation de Bruges*.

leene vander Woude, ux or. Actum den 15^{en} in Meye 1553, present: Pringheel ende Hebbrecht, scepenen, clerc: Panne.

Ib., t. a. p., *Weeskamer van Brugge, register van aanstellingen van voogden over de jaren 1545-1558*, blz. 76, nr. 13 (5).

6.

1554 Maart 12. — *De drukker Quirinus van Belle en zijn vrouw, Marie vander Houve, beloven aan Anton de Tollenare een rente van 2 pond groot 's jaars uit te keeren onder verband van het huis «De Kardinaalshoed», gelegen aan de noordzijde van de Noordzandstraat te Brugge, en van twee aanpalende huisjes, van welke huizen zij op 28 November 1553 eigenaars waren geworden. Zij beloven verder binnen de eerstvolgende twee jaar een rente van 20 schelling groot 's jaars, waarmede het voormelde huis «De Kardinaalshoed» bezwaard is, te zullen aflossen.*

Despars, Wynckelman, 12^{en} Maerte 1553. — Coryn van Belle, den prentere, ende Marie van Hove [sic], zyn wyf, als erfachtich ende proprietarissen zynde vanden parcheele van huuse cum pertinentiis hiernaer verclaerst, alzo ons scepenen voorseyt etc. by eender lettre van ghifte in daten vanden 28^{en} daghe van Novembre XV° drievichtich, ondergheteekent by Joos van Riebeke, ghezwoen clerc etc., die wy etc., ende bezetteden over hemlieden ende huerlieder naercommers Anthuenis de Tolenaere, present ende accepterende over hem ende zyne naercommers, up een huus met datter toebehoirt, gheheeten *Den Cardinaelshoet*, metgaders van twee cameran met hueren toebehoorten daerbachtenan staende in 't Hanestraetkin, 't voors. huus staende ten voorhoofde inde Noordzandstrate ande noordzyde vander strate upden houck van 't voorn. Hanestraetkin, naesten den huuse toebehoorende Roelandt Helle,

(5) Een gelijkkluidende aanteekening staat ook geregistreerd in de *feriën van de Brugsche weeskamer over de jaren 1551-1555*, blz. 64 v., welke op het stadsarchief van Brugge bewaard worden. — De aangifte van het goed, dat de bovengenoemde kinderen na het overlijden van hun vader toekwam, staat aangegeven in het *register van weezengoederen van Sint-Donaaszestendeel over de jaren 1536-1553*, blz. 155 v., eveneens voorhanden op het Brugsche stadsarchief. — Over deze kinderen zie ook verder onder nr. 25.

de cuupere, met ghemeene muere ende looden gote alzoverre als de huusen jeghens elcanderen strecken ende vandaer voorts streckende met ghemeenen muere tot in een ghemeene aysementhuus, dezen voors. huuse ende twee cameran metgaders 's voorseyts Roelandts Hellens huuse toebehoorende, ande westzyde an d'een zyde, ende den voorn. Hanestraetkin, ande oostzyde an d'andere zyde, achterwaerts streckende met eender plaetse van lande tote den voors. twee cameran ende uutecommende met een poortkin in 't voorn. Hanestraetkin, behoudens den huuse vanden voorn. Roelandt Hellezyne vrye suwatie van watere over de erfve vanden voors. huuse, daer hiervooren ypotheque up ghedaen es, tot in 't voors. Hanestraetkin, in zulcker wys, voorme ende maniere als 't ter date van desen hadde, met 30 s. gr. elckers jaers gaende uute den voorn. huuse ende twee cameran met datter toebehoort ten rechten landcheinse, die men ghelt den disch van Sint-Salvatorskercke in Brugghe, ende noch met 20 s. gr. eeuwelicke rente elckers jaers gaende uutten voors. huuse ende twee cameran daer hiervooren ypotheque up ghedaen es met datter toebehoort, boven den voors. landcheins, danof men ghelt der weduwe van Hughe Provoost de thien scellinghen grooten tsjaers ende d'andere thien scellinghen grooten tsjaers der weduwe van Jan Symoens, de backere, ende staen te lossene den pennync 18^e ende te betalene ten alzulcken daghen ende termynen binden jaere ghelyck de chaertre van bezettinghe danof zynde dat verclaersen, boven al dien noch belast met 24 lb. gr. loopende schult, die men betalen moet Jacop van Ghinste by 12 lb. gr. tsjaers, danof 't eerste payement te vallen staet upden 28^{en} dach van Novembre 1554 eerstcommende; alze van twee ponden grooten eeuwelycke renten elckers jaers boven de voorn. lasten van landcheins, eeuwelycke renten ende loopende schult, te vooren daeruute gaende, of de waerde etc., te gheldene ende betalene de voorn. eeuwelycke rente, te wetene: d'eene heltscheede van dien binnen eenen halfven jaere naer de date van desen eerstcommende, ende d'andere helft binnen eenen halfven jaere daernaer, ende also voort van halfven jaere te halfven jaere voorwaerts anneghederende, eeuwelicke ende t'allen daghe, emmers totter oflossinghe van diere, die de voorn. comparanten, of haerlieder naercommers, zullen moghen doen t'allen tyden ende zo wanneer hemlieden dat goet dyncken ende believen zal, elcken pennync omme 18 pennynghen, met zulcken ghelde ende payementen als ter

date vander oflossinghe binden lande ende graefiscepe van Vlaenderen cours ende ganck hebben zal, volghende 't verclaers ende inhouden vander evaluatie alsdan danof zynde, behouden taillable, met expresser conditie, dat de voorn. comparanten ghehouden worden ende hemlieden ooc by desen verbinden, een voor andere ende elc voor al, de voorscreven 20 s. gr. tsjaers losrente den pennync 18^e, danof men 10 s. gr. ghelt de voorn. weduwe Provost ende d'andere 10 s. gr. de weduwe van Jan Symoens, te lossen ende 't voors. parcheel, daer hiervooren ypotheque up ghedaen es, danof te zuveren ende ontlasten, te wetene: d'een helft binnen eenen jaere ende d'andere helft binnen eenen anderen jaere daernaer volghende ende al eerstcommende, ofte uuterlic de voors. 2 lb. gr. tsjaers, danof als hedent ten prouffyte vanden acceptant bezettinghe ghedaen es, te lossen zo vooren verclaerst ende ghespecifiert staet, ende dit al up eerlicke ende reële executie in lyf ende goede.

In kennessen.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Digne, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1553-1555*, blz. 119-121.

7.

1554 Juli 23. — *Quirinus van Belle, drukker, en Simon vanden Briele, kleermaker, leggen hun eed af als voogden van Daniël, het minderjarig kind van Jan vanden Briele en diens vrouw, Elisabeth van Belle.*

Corin van Belle, prentere, ende Symon vanden Briele, sceppere, juraverunt tutores van Neelkin, Jan vanden Briele kinde by Lysbette van Belle, ux or. Actum den 23^{en} in Hoymaent 1554, present: Greboval ende Spaers, scepenen.

Ib., t. a. p., *Weeskamer van Brugge, register van aanstellingen van voogden over de jaren 1545-1558*, blz. 77 v., nr. 9 (6).

(6) Een gelijkkluidende aantekening staat ook geregistreerd in de *feriën van de Brugsche weeskamer over de jaren 1551-1555*, blz. 87 v. — De aangifte van het bezit, dat het bovengenoemde kind na het overlijden van zijn vader en zijn moeder toekwam, staat aangegeven in het *register van weezengoederen van Sint-Donaaszestendeel over de jaren 1553-1651*, blz. 26 v.

8.

1555 Maart 29-30. — *Quirinus van Belle, drukker, verpacht aan den kuiper Karel Helle en den kaarsenmaker Jan Ysenbaert den kelder van zijn huis, genaamd « De Kardinaalshoed », gelegen aan de noordzijde van de Noordzandstraat te Brugge.*

Corin van Belle, den prentere, als proprietaris van eenen huuse met datter toebehoort, ghenaempt *Den Cardinaelshoet*, staende te voorhoofde ande noordzyde vande Noordzandstrate, dewelcke voorn. comparant kende ende leedt, ende by desen kendt ende lydt, wel ende duechdelick verhuert hebbende Chaerle Helle, den cuypere, ende Jan Ysenbaert, de jonghe, den kersghietere, te desen present zynde, die van ghelycken kenden ende leden, ende ooc by desen kennen ende lyden, wel ende duechdelick ghepacht ende ghehuert hebbende eene vaulte, staende ende liggende onder 't voorn. huus *ten Cardinaelshoede*, daer hy Corin jeghenwoordich innewuendt, in welcke vaulte denzelven Chaerle toeghanc heeft van binnen zynen huuse, ghenaempt 't *Pershooft*, ende ooc dezelve Chaerle ende Jan Ysenbaert van buten ter strate, ende dit vanden 15^{en} daghe van Maerte 1554 eenen termyn van 3, 6 of 9 jaren lanc gheduerende ende achtereen volghende ter cuere ende optie vanden verhuerdere ende huerders, met conditiën indien zy metten 1^{en}, 3^{en} of 6^{en} jaeren dezelve vaulte wilde anveerden ofte daerof scheeden, respectivelick dat zy tzelve ghehouden zyn te zegghen ende te kennen gheven drie maenden voor 't expireren van dezelve 3 ofte 6 jaeren, ende dit voor de somme van 20 s. gr. tsjaers, te betaerne telcken jaere de voorn. huere gheduerende. Dies es ghehouden de voorn. Chaerles Helle, ten afscheeden van dezelve vaulte, toe te doen stoppene 't gat, staende inden ghemeenen muer daerduere hy acces ende toeganc heeft inde voorn. vaulte van zynen huuse, ghenaempt 't *Pershooft*, vander dicte dat dezelve muer es. Ende de voorn. Corin van Belle die wedde ende beloofde aldaer den voors. Chaerle Helle ende Jan Ysenbaert de voorn. vaulte metten toebehoorten te wetten te waerne ende waranderene, pavsivelick te doen ende laten ghebruucken jeghens coop, versterfnesse ende alle maniere van voorwaerden jeghens elcken mensche, de voorn. huere lanc gheduerende, voort dezelve vaulte gheduerende de voorn. huere te onderhoudene van alle noodzakelicke reparatiën. Ende de voorn. Chaerle Helle ende Jan Ysenbaert die wedden ende beloofden ooc,

een voor andre ende elc voor al, de voorn. huere wel ende ghetrouwelick te betalene ten termynen vooren verhaelt. Ende es te wete 2 chaerters eens inhoudende etc.

In kennessen etc.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Digne, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1553-1555*, blz. 573. — Of deze akte werkelijk gepasseerd is, valt te betwijfelen, daar de namen van de schepenen, de dateering en het gebruikelijke teeken f (= factum) in den rand ontbreken. — Onderhavige akte staat tusschen twee andere, welke onderscheidenlijk gedateerd zijn van 29 en 30 Maart 1555.

9.

1557 Juni 23. — *De drukker Quirinus van Belle en zijn vrouw, Marie vander Houwe, erkennen de som van 11 pond 6 schelling 10 denier groot schuldig te zijn aan Anton de Tollenaere wegens levering van papier; als zekerheid voor die betaling verbinden zij hun persoon en hun bezit.*

Barradot, Ysenbaert, 23^{en} Wedemaent 1557. — Dat quamen etc. Corin van Belle, den prentere, ende Marie vander Houwe, zyne ghezellenede, welcke voornoomde comparanten wedden ende beloveden een voor andere ende elc voor al, upden baerblycxsten van hemlieden beeden, Anthuenis de Tollenaere ofte den bringhere van desen, present ende accepteerende de somme van 11 lb. 6 s. 10 d. gr., commende ende procederende dezelve somme ter cause van leveringhe ende als reste van papier ten diverssche stonden byde voorn. comparanten jeghens den voorn. Anthuenis ghecocht ende ontfaen, te gheldene ende te betaelene dezelve somme ten wille ofte vermaene vanden voorn. Anthuenis ofte den bringhere van desen, daerinne verbindende huerlieder persoonen ende huerlieder goedinghen, present ende toecommente, waer dat die ghestaen ofte gheleghen zoude mueghen wesen, negheene ghereserveirt, up heerlicke executie, ende byzondere zo hypotiquerden dezelve comparanten een huus met datter toebehoort, ghenaeempt *De Cardinaels-hoet*, mitsgaders twee cameran met huerlieder toebehoorten daer-

bachtenanne staende in 't Hanestraetkin, 't voors. huus staende ten voorhoofde inde Noordtsantstraete ande noortzyde vander straete upden houck van 't voorn. Hanestraetken, naesten den huuse toebehoorende Roelandt Helle, den cuupere, met ghemeene muere ende looden ghote alzoverre als d'huusinghen jeghens elcanderen strecken ende vandane voorts streckende met eenen ghemeenen muer tot in een ghemeen ayzementhuus, desen voorn. huuse ende twee cameren 's voorseyts Roelants Hellens huuse toebehoorende, ande westzyde an d'een zyde, ende den voorn. Hanestrate, ande oostzyde an d'ander zyde, achterwaerts streckende met eender plaetse van lande totte den voors. twee cameren ende uutecommende met eender poortkine in 't voorn. Hanestraetkin, behoudens den huuse vanden voorn. Roelant Helle zyne vrye suwatie van watere over d'erfve van desen voors. huuse, daer hier ypotheque up ghedaen wert, ende tot in 't voors. Hanestraetkin, in zulcker manieren als ter date van desen hadde, met 30 s. gr. tsjaers gaende uute voorn. twee huusen ende cameren met datter toebehoort ten rechten landtcheinse, die men ghelt den disch van Sinct-Salvatoirskercke in Brugghe, ende noch met 20 s. gr. eeuwelicke rente elckes tsjaers ghaende uute den voorseyden twee huusen ende twee cameren, daer hier etc., boven den voors. landtcheyns, danof men ghelt de weduwe van Hughe Provoost de 10 s. gr. tsjaers ende d'ander 10 s. gr. de weduwe van Jan Simoens, den backere, den pennync 18, te betaelene sicut chaerteren, ende noch met 2 lb. gr. tsjaers ghelycke losrente, den pennync 18, die men ghelt den voorn. Anthuenis de Tollenaere, omme by ghebreke van betaelinghe vander voorn. somme, ofte eeneghe reste van diere, tzelve ghebreck ande voorn. persoonen ende verobligierde goedinghen te mueghen verhaelen upde voors. executie ende 't voorn. parcheel te mueghen vercoopene metter bernender keersse, ghelyck of 't dat by arreste, decreete, vulwetticht ende afghewonnen waere.

In kennessen.

Ib., t. a. p., protocol van Nikolaas vanden Dycke, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1555-1557, blz. 534-536.

10.

1557 November 9. — *Joost de Moor, als procuratiehouder van Anton de Tollenare, laat beslag leggen op de hier bepaalde goederen van den drukker Quirinus van Belle wegens een schuld van 11 pond 6 schelling 10 denier groot alsmede wegens het verzuim van een rente van 20 schelling groot 's jaars, waarmede het huis « De Kardinaalshoed » bezwaard is, af te lossen.*

J. Heede, Haeuwe, 9^{en} Novembre 1557. — Dat wy waeren als schepenen inde Noordtzandstrate, ande noordtzyde van diere, ten huuse van Coryn van Belle, den prentere, ten dien tyden inneuwende, aldaer voor ons compareirde Joos de Moor, als machtich over Anthuenis de Tollenare (1), dewelcke wettelick dede arresteren de partyen van catheylicke ende mueble goedinghen bin denzelven huuse wesende ende hiernaer verclaerst, ende eerst: inde cuekene, een coetse metten bedde, oorpuele, chaerge ende gordynen, een thyn scappra, 18 thinen plateelen, een late met drie hanghels, vier motalen ketels ende andere plusinghe; voort inde camere, twee coetsen elc met een bedde, oorpuele, tapitsche schaergen ende gordynen, een groote garderobe, een tresoor met een taverreel ende twee motalen candelars daerup, 2 lysen, één tafel, 2 branders, een taverreel van Onser Vrouwe, een bescreven cleet staende in een cassin voor 't cafcoen, 3 scabellen, als toebehoorende Coryn van Belle voors., in minderinghe ende omme daeranne te verhalen ende recouweren betalinghe vander somme van 11 lb. 6 s. 10 d. gr., die den voorn. Coryn ende zyn wyf den voorn. Anthuenis beloofd hebben te betalen by weddinghe, inhoudende eerlicke executie, ten payementen al overleden, ende voorts omme ghequeten ende ghezuvert t' hebben 't huus, daerinne den voorn. Coryn wonachtich es, staende inde voors. Noordtzandstrate, vander

(7) Op 8 November 1557 verleende Anton de Tollenare volmacht aan enkele personen, waaronder de hierboven gemelde Joost de Moor, zooals blijkt uit de hiervolgende akte, welke in hetzelfde protocol op blz. 3 voorkomt: « Rape, Woestyne, idem dach [8^{en} Novembre 57]. — Anthuenis de Tolenaere dewelcke voorn. comparant maecte machtich meestre Jan du Bruecq, Symoen vander Cappelle ende Gillis de Cauliers, Gomaer Coolman, Jan Digne, Cornelis de Ruddere, Adriaen de Voocht ende Jan Telleboom, Joos de Moor, den officier, Jacop Stock, Cornelis Boykin ende elc zonderlinghe, toogher etc. ».

somme van 20 s. gr. tsjaers losrente, den pennync 18, die hy gheldende es, te wetene: de weduwe Provost de 10 s. gr. ende de weduwe van Jan Symoen d'andre 10 s. gr., conforme zyne belooftē, voor scepenen deser stede ghedaen, up eerlicke executie, ofte by faulte van dien te lossen ende zuveren, zo van verloop als principael, andre twee ponden grooten den pennync 18, by hem upden 12^{en} Maerte 1553 daerup bezet ten prouffyte vanden voorn. Anthuenis, met belofte vanden voorgaende 20 s. gr. vanden voorn. parcheele te lossen ende zuveren zo voors. es, behouden allen rechten.

In kennessen.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Digne, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1557-1558*, blz. 3-4.

11.

1557 November 17-18. — *Anton de Tollenare vraagt de executie van het pandbeslag op eenige voorwerpen toebehoorende aan den drukker Quirinus van Belle, om betaling te verkrijgen van een schuld van 5 pond 16 schelling 5 denier groot en 12 miten.*

Ghedinghet poorters den 17 ende 18 daghen van Novembre 1557.

... Idem scepenen [Blaeuvoet, Woestyne]. — Anthuenis de Tolenaere ghebiet te wette eene bueckelrieme met de kethene ende peere daeran, een broekrieme [?], vrouwerieme van zessentwintich sticks, een cleen zelve pater noster, een gouden rinck met een diamant, drye zelve lepels, een zelve zoutvat, die hy te pande heeft van Coryn van Belle, den prentere, voor vyf ponden zestien scellinghen vyf grooten twaelf myten. Eedt.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Digne, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1557-1558*, blz. 24.

12.

1557 November 17-18. — *Anton de Tollenare laat beslag leggen op de roerende goederen van Quirinus van Belle ten einde betaling te verkrijgen van een schuld van 11 pond 6 schelling 10 denier*

groot, alsmede om hem te dwingen een rente van 20 schelling groot 's jaars, waarmede het huis « De Kardinaalshoed » bezwaard is, af te lossen.

Ghedinghet poorters den 17 ende 18 daghen van Novembre 1557.

... Per Anthuenis de Tolenaere 't arreest upde cateylen pertainet Coryn van Belle over 11 lb. 6 s. 10 gr. in een partye ende 't lossen van 20 s. gr. den pennync 18 in een ander partye.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Digne, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1557-1558, blz. 26.*

13.

1557 December 13. — *De drukker Quirinus van Belle en zijn vrouw, Marie vander Houve, beloven aan Anton de Tollenare een schuld van 11 pond 6 schelling 10 denier groot binnen de eerstkomende twee jaar te voldoen, alsmede hun huis « De Kardinaalshoed », gelegen aan de noordzijde van de Noordzandstraat te Brugge, te ontlasten van een rente van 20 schelling groot 's jaars binnen de eerstkomende drie jaar. Als zekerheid hiervoor verbinden zij hun persoon en hun bezit en stellen zich daarenboven Willem Michiels en Jan de Cantere borg.*

Steenland, Sayon, 13^{en} December [1557]. — *Comparerende Coryn van Belle, den prentere, ende Marie vander Houve, zyn wyf, dewelcke, zonderlinghe de voors. Marie by consente ende auctorisatie van hueren man, wedden ende beloven, een voor anderen ende elc voor al, Anthuenis de Tollenare, present ende accepterende, de somme van elfven ponden zes schellinghen tien penninghen grooten, commende ende spruutende dezelve somme ter cause van coope ende leveringhe van papiere ende als reste van meerder somme, te gheldene ende betalene de voors. somme : d'een heltscheede binnen eenen jare naer de date van desen eerstcommende, ende d'ander helft binnen eenen anderen jare daernaer volghende, daerinne verbindende huerlieder persoon ende goedinghen, meuble ende immeuble, present ende toecommende, weddende ende belovende de voorn. comparanten, elc voor anderen ende een voor al, als vooren te quictene, lossene ende ontlastene een*

huus metten toebehoorten, staende ten voorhoofde inde Noordzandstrate ande noordzyde van diere upden houck van 't Hanestraetkin, van twee partien van losrenten, elc van tien scellinghen grooten tjaers, te lossene den pennync 18, d'eene partie sprekende ten proffyt van vidua Hughe Provoost ende d'andere van vidua Jan Symoens, 't voorn. huus den comparanten toebehoorende, ende dat binnen drie jaeren naer de date van desen eerstcommende, ten upsiene van eene rente van twee ponden grooten tjaers ghelycke losrenten, den pennync 18, byden voorn. comparanten beset ende versekert up 't voorn. huus metten toebehoorten ten proffyte vanden acceptant; ende indien de comparanten van tguent dies voorseyt es in ghebreke waren te furnierene, zo comparerden Willem Michiels, den naghelmakere, ende Jan de Cantere, dewelcke hemlieden als borghen ende principael, een voor anderen ende elc voor al, over de voors. Coryn ende zyn wyf constituerende, be-loofden tzelve ghebreck zowel vande ghewedde somme als aflossinghe van rente zelve te vulcommene.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Telleboom, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1556-1558, blz. 154-155.*

14.

1558 Maart 2. — *De drukker Quirinus van Belle en zijn vrouw Marie vander Houve dragen aan Willem Michiels den eigendom over van twee kisten met ruim achttien gros kaarten en geven hem toelating om deze kaarten te Antwerpen te verkoopen en de opbrengst ervan voor zich te houden.*

Haeuwe, Berghe, 2^{en} Maerte [1557]. — Comparerende Coryn van Belle, prentere ende poortere deser stede, ende Marie Verhouve, zyn wyf, dewelcke comparanten cederden, transporterden ende ghaven in handen Willem Michiels, present ende accepterende, twee kisten met quarter ghepact, inhoudende 18 grossen ende onder alve dosine, byden comparanten ghezonden met Jan Steemaer, scippere, naer der stadt van Antwerpen, omme dezelve quarter aldaer by denzelven Willem te vercoopen ende de pennin-

ghen danof procederende t' ontfanghene ende die t' emploiere
t' zynder liefste als zyn eyghen goet, belovende etc.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Telleboom, klerk
van de vierschaar van Brugge, over de jaren
1556-1558, blz. 190.*

15.

1558 Maart 2. — *De drukker Quirinus van Belle en zijn vrouw Marie vander Houve erkennen van den nagelmaker Willem Michiels de som van 16 pond groot in leen gekregen te hebben en beloven dit bedrag terug te zullen geven zoodra zij hierom verzocht worden. Als zekerheid voor die terugbetaling verbinden zij hun persoon en hun bezit en inzonderheid het hierna opgesomde drukkersgerief.*

Haeuwe, Berghe, 2^{en} Maerte 57. — Comparerende Coryn van Belle, den prentre, ende Marie Varhouve, zyn wyf, dewelcke comparanten wedden ende beloveden, een voor anderen ende elc voor al, Willem Michiels, den naghelmaker, present ende accepterende, de somme van zestien ponden grooten Vlaemsch, procederende van gheleenden ghelde byden voorn. Willem den comparanten gheleent, hemlieden danof vernoucht houdende te betalene ten wille ende vermane van denzelven Willem, daerinne verbindende haerlieder persoonen ende goedinghen, meuble ende immeuble, ende byzondere de naervolghende meuble goedinghen ten passerene van desen zynde binden huuse vanden voorn. comparanten, staende binnen deser stede inde Noordzantstrate ande noordzyde vander strate upden houck van 't Hanestraetkin, te wetene: een prenteparsse met vyf yseren ramen ende andere instrumenten totter zelve passe [sic] dienende, item alle de canon-lettren, missael-lettren, Vlaemsche lettren, mediaen lettren ende alle de cassen totte zelve lettren dienende, voort alle de houten prenten ende vormen, groot ende cleene, te wetene: alle de sticken van achten ende twaelfven totten ghetale van hondert vormen, voorts alle de langhe sticken totten ghetale van 150, noch alle de sticken van vieren totten nombre van 50, noch alle de vormen van twee bladeren in ghetale 50, noch alle de vormen van blatwerck, snydelinghen, midtsgaders 16 quartvormen metten marcken daertoe dienende totten ghetale van 150, ende voorts vele ende diversche cleene plusinghen van vormen, als vaenkins, scildekins ende andere, totten ghetale van

300, omme by ghebreke van betalinghe vande voors. somme tzelve ghebreck ande voors. partijen te verhalene ende recouvrerene naer den rechten etc.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Telleboom, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1556-1558*, blz. 190 v. - 191.

16.

1556 Maart 23-24. — *Anton de Tollenare laat beslag leggen op het huis «De Kardinaalshoed», toebehoorend aan Quirinus van Belle, om betaling te verkrijgen van een achterstallige rente, groot 2 pond groot 's jaars.*

Ghedinghet poorters den 23^{en} ende 24^{en} daghen van Maerte 1557.
... Per Authuenis de Tolenaere de bezettinghe up 't huus, gheheeten *Den Cardinaelshoet*, pertinet Coryn van Belle, over 2 lb. gr. eeuwelycke rente, viel 12^{en} Maerte 56 ende 57.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Digne, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1557-1558*, blz. 166.

17.

1559 Maart 16. — *Schepenen van Brugge doen uitspraak in het geschil tusschen Jan van Dale en Quirinus van Belle: laatstgenoemde persoon wordt veroordeeld tot betaling eener som van drie pond zeven schelling twee denier groot, die hij aan Jan van Dale verschuldigd was wegens overname van de helft diens drukkerij en aankoop van papier en drukwerk.*

Alzo meester Jan van Dale, heesschere, ten zekeren daghe voorleden upgheroupen ende betrocken hadde ter vierschare der stede van Brugghe Coryn van Belle, verweerere, ende t'zynen laste aldaer ghedaen zegghen ende vertooghen, by vorme van heessche, hoe de verweerere up den 6^{en} van Wedemaent 1546 in hem ghehouden was ter somme van 24 lb. gr. in een partie, procederende van 't overnemen vander helft van zyne prenterie, ende 21 lb. 6 s. gr., in een ander partie, over 't overnemen van ghe-

wrochten ende onghewrochten pampiere, was ghebuert dat d' heeschere hem, verweerere, consenteirde de 39 lb. 6 s. gr., reste vande voors. 2 partien, te mueghen bethaelene by 3 lb. gr. sjaers; ende hoewel d'heeschere hem de voorn. atermintatie van betalinghe consenteerde uut goede vrienſcepe ende jonste ende dat hy, verweerere, dienvolghende den heeschere zyne payemente niet behoorde t'zuere ⁽⁸⁾ te makene, nochtans hadde hem gherefuseert 't payment ghevallen den 6^{en} van Wedemaent 1556, daeromme hem van nooden was dit betrec te doene; ende contendeirde d'heeschere midsdien ten fyne, dat by vonnesse-sententie diffinitive ende over recht gheseyt ende verclaerst zoude wesen, dat hem, d'heeschere, met goeder causen becroont ende beclaecht hadde vanden verweerere; zoude dienvolghende dezelve verweerere ghecondempneirt wesen den heeschere te bethaelene 3 lb. gr. ghevallen ten voors. daghe promptelic, voort noch 3 lb. gr. den 6^{en} van Wedemaent 1557, ende de reste, bedraghende 3 lb. 6 s. gr., ten zelven daghe anno 1558, midsgaders costen, scaden ende interesten in cas van processe.

Waer jeghens de verweerere by vorme van andwoorde hadde ghedaen zeggghen, hoe hy ontkende 't inhouden van 's heeschers heesch inder vormen ende manieren dat die gheposeirt was, niet-min, procederende ter goeder trouwe, en wilde niet loochenen in Hoymaent ⁽⁹⁾ 1546 vanden heeschere overghenomen ende ghecocht t'hebbene d'heltscheede van eene prenterie met groote canon vormen ende martysen ende andere zaken der prenterie angaende, in een partie, voor de somme van 23 lb. gr., te bethaelene met leveringhe van beelden den heeschere, die een questeerder ⁽¹⁰⁾ was, dienende tot zynder queste, zoverre die hy van doene hadde, ter somme van 2 lb. gr. 's jaers; kende voorts de verweerere jeghens den heeschere ten voors. tyden ghecocht ende overghenomen hebbende, in een andere partie, al 't ghewrochte werc ten diveirschenden ende distincten pryse, daerof de prys beliep ter somme van 11 lb. 7 s. 2 d. gr., te bethaelene met leveringhe van beelden als vooren tot 20 s. gr. 's jaers, bedraghende t'samen ter somme van 33 lb. 7 s. 2 d. gr., by 3 lb. gr. 's jaers te bethaelene inde voors. leveringhe,

(8) Dat wil zeggen : lastig of moeilijk te maken.

(9) Hier en ook verder in den tekst voorzeker een verschrijving voor *Wedemaent*.

(10) Een *questeerder* is een inzamelaar van geld voor een liefdadig of godsdienstig werk.

up welcke partiën de verweerere den heesschere diversche leveringhen ghedaen hadde beloopende t'samen ter somme van 30 lb. gr., daermede betaelt was 't jaer ende payment ghefallen Hoymaent 56, 't jaer ghefallen Hoymaent 57 ten instelle vander zake niet verschenen zynde, in teecken, dat 's verweerers leveringhe beliep ter voors. somme van 30 lb. gr., zo diende te noteeren dat d'heeschere by zynen heesch zegghende, nemaer met quader causen, dat de verweerere in 't voors. jaer 46 hem restende bleef de somme van 39 lb. 6 s. gr. by 3 lb. gr. 's jaers te betalene by zyne conclusiën, maer tendeerde tot betalinghe van drie jaren, te wetene: 56, 57 ende 58, bedraghende 9 lb. 6 s. gr., kennende also in effecte 30 lb. gr. ontfanghen t'hebben; ende angaende de derde coop van onghewrochten ende schoonen pampieren, daerof d'heeschere in zyn libel roerde, de verweerere wilde ooc niet loochenen tzelve ghecocht t'hebben met ghereeden ghelde, nemaer hadde den prys van dien, dewelcke hem vergheten was, ter date vanden contracte ofte corts daernaer in twee paymenten betaelt, zo hy presenteerde by eede te verclarene volghende de rechten ende privilegiën der voorn. stede, nemende also conclusie van niet ontfanghelic, emmers in der vormen ende manieren, met heessche van kosten.

Ghesien 't intendit vanden heeschere metten overlegghe ten fyne van preuve in dese zake ghedient, naerdatt partijen elcanderen daertoe gheadmitteert hadden, d'acte daerby de verweerere hem zeyde van preuve te verdraghen met 's heesschers kennesse ende voorts by zyne presentatie van eede by zynder andwoorde begrepen, de scriftelicke reprochen vanden verweerere daer jeghens d'heeschere zeyde te salverene by zyne voorgaende redenen, ende generalia juris, sluitende beede partijen daermede de zake in rechte.

Ende ghehoort 't verclaers van eede vanden verweerere ende zynder huusvrauwe daernaer by ordonnancie interlocutoire van scepenen ghedaen, volghende 's heesschers delatie ende acceptacie vanden verweerere naer 't uutwysen vanden 8^{en} article vanden voorn. 's heesschers intendit, daermede de zake anderwarf cam in rechte, ende gheconsiderdeert voorts al dat in dese zake dient ende behoort gheconsiderdeert te zyne, met deliberatie van rade, so was hendelinghe, by vonnesse van scepenen, de verweerere ghecondempneert te betalene den heeschere 3 lb. 7 s. 2 d. gr.,

absolverende den verweerere vanden surpluuse van 's heesschersheessche, ende denzelven verweerere condempnerende in 't rechte derdendeel vande costen vanden processe, ter taxatie van scepenen, compenserende 't surplus omme redenen.

Actum den 16^{en} van Maerte 1558.

Ib., t. a. p., register van de vierschaar van Brugge over de jaren 1558-1564, blz. 76-77 (11).

18.

1559 Mei 11. — *Schepenen van Brugge doen uitspraak in het geschil tusschen de weduwe van Willem Fernaghut en Quirinus van Belle: de eisch van de weduwe om terugbetaling van of breedere borgstelling voor een bedrag van zestien pond groot, die zij tegen een rente van twintig schelling groot 's jaars aan van Belle heeft in leen gegeven, wordt afgewezen.*

Ten poorterschen dinghedaghen ghehouden ter vierschaere der stede van Brugghe upden 17^{en} en 18^{en} daghen van Novembre 1557, zo hadde....., weduwe van Willem Fernaghut, heesscheghe, aldaer upgheroupen ende betrocken Coryn van Belle, verweerere, ende comparerende ter diere causen in ghebannen vierschaere meestre Symoen vander Cappelle, procureur ende machtich over der heesscheghe, zeyde ende vertoochde hoe de verweerere upden 25^{en} van Hoymaent 1551 by cedula van zynder handt verkent hadde vander heesscheghe ontfanen t'hebbene 16 lb. gr., belovende haer daervooren jaerlicx te betalene 20 s. gr., alzo dit al daerlicx blycken mochte byder cedula daerof zynde, die de voorn. Cappelle promptelick betoochde ende exhibeerde, ende want de verweerere tzydert 't expedieren van dezelve zyne cedula beghonnen hadde zekere zyne mueblen te vercoopene ende bydien verarghert was van conditie, so tendeerde de voorn. Cappelle ten fyne vanden verweerere ghecondemneert t'hebbene de voorn. 20 s. gr. 's jaers te verzekerene up eenich souffisant bezet ofte by ghebreke van dien haer, heesscheghe, up te legghene ende betalene huere capitale penninghen van 16 lb. gr. metten verloope daerof verschenen ende noch te

(11) Deze akte werd reeds gepubliceerd in L. Gilliodts, *Mémoriaux de Bruges. Recueil de textes et analyses de documents inédits ou peu connus, concernant l'état social de cette ville, du quinzième au dix-neuvième siècle*, tom. II, blz. 34-37. Brugge, 1920., uitgave van de *Société d'Emulation de Bruges*.

verschynen totten uplegghen van dezelve penninghen, met heessche van kosten.

Waerjeghens Gomaer Coolman, als machtich over den verweerere, by andwoorde dede zegghen te kennen zyne cedula, nemaer was by derzelve cedula gheconveniërt dat hy, verweerere, de somme daerinne begrepen uplegghen ende betalen zoude een alf jaer naer dat hy van wegghen der heesscheghe daertoe ghesommeert ware, ende want de heesscheghe den verweerere maer ghesommeert en hadde Alderhelichmesse leestleden, so was zou, verweereghe, te vrouch up omme restitutie t'hebbene van dezelve penninghen, nemende bydien conclusie van niet ontfanghelic, emmers alsnoch, ende angaende 't bezet ende zekere byder heesscheghe verzocht sustineerde haer daertoe niet ontfanghelic, ghemerct dat hem, de verweerere, byden overgheleyden contracte niet gheastringiert noch verbonden en hadde, dat ooc niet blycken en zoude van zulcke deterioratie van 's verweerers conditie als dat hy daeromme ghehouden zoude wesen totten verzochten zekere, dienangaende nemende conclusie van niet ontfanghelic ende heesschende zelve kosten.

Ende de voorn. Cappelle over de heesscheghe accepterende de kennesse vanden verweerere van zynen signatuere zeyde, hoe gheen anscau te nemen en dede up 't inhouden vander cedula daer de verweerere hem simplic obligierde de capitale penninghen te restituerene byde heesscheghe daertoe ghesommeert zynde een alf jaer te vooren, ghemerct dat zylieden belofte van restitutie van penninghen naer rechte niet gheadmitteert en was, zodat de heesscheghe zonder anscau daerup te nemene wel tenderen mochte tot huere ghenomen conclusie emmers alternative, dewelcke naer rechte ende conscientie ghefondeert was, byzondere dat zou, heesscheghe, presenteerde promptelic te doen blyckene van 't empireren van 's verweerers conditie by dat hy binnen corten tyden herrewaerts zyne goedinghen van diverse zyne schuldenaers hadde laten arresteren ende te wetten afwinnen, also tzelve blycken mochte by zeker arreest ten voorn. dinghedaghe aldaer te wette gheboden.

Ende de voorn. Coolman over de verweerere zeyde, dat nopende 't uplech vande penninghen notoire was dat alle contracten huerliedder forme hadden uuter conventie van partijen ende dat niement eenich contract in partie mochte approberen ende reproberen zo d'heesscheghe aldaer scheen te doene, ende alzoverre als 't anne-

ghync de reste nopende de verzochte zekere verzochte de verweere dach omme breedere te duplickieren ende jehens depositie vander ghepretendeirde insolventie ende epiratie van 's verweerers conditie nieuwe faicten te moghen proponeren, denwelcken dach den verweere schullich was te gheschiene, midts dat d'heesscheghe aldaer niet en agierde uuter gheëxhibeirde obligatie maer uut zaken inde obligatie niet ghededuceed, ende overzulcx t'houdene was over eene raeuwe actie.

Ende d'heesscheghe zeyde ter contrarien t'agierene uut crachte vander cedula, emmers uut tghuendt dat tacite daerinne begrepen moest wesen, ende ghemerct datter pericle zoude mueghen wesen, duer het traineren vanden processe, d'heesscheghe verzochte gheadmitteert te zyne ter preuve van 's verweerers empiratie van conditie, admitterende van ghelycke den verweere ter preuve vanden zynen, indien 't hem goet dochte. Ende de verweere persisterde byden zynen stellende daermede beede partiën de zake in 't advys.

Al twelcke by scepenen ghehoort ende met deliberatie van rade overleyt, so was hendelinghe, ter maninghe vanden heere, d'heesscheghe ghewyst ende gheadmitteert ter preuve vander empiratie van 's verweerers conditie by huer voortghestelt.

Ghesien de preuve byder heesscheghe dienvolghende ghedaen, de scriftelicke reprochen vanden verweere, d'acte daerby d'heesscheghe salveerde by impertinentiën metter acte van conclusie in rechte ghesien, ooc de preuve vanden verweere ghedaen vande faicten begrepen by zyne voorgaende reprochen, naerdatt hy by appointemente interlocutoire van scepenen gheadmitteert gheweest hadde, de scriftelicke reprochen vande heesscheghe daerjehens ghedient, d'acte daerby de verweere salveerde met de generaliteyt van ghescreven rechte, daermede beede de voorn. partiën de zake in rechte sloten, ende gheconsidereert voorts al dat in dese zake dient ende behoort gheconsidereert te zyne met deliberatie van rade, so was hendelinghe, by vonnesse van scepenen, ter maninghe vanden heere, gheseit, ghewyst ende verclaerst, d'heesscheghe met hueren heesch, fynen ende conclusiën upden verweere alsnoch niet ontfanghelic, compenserende nietmin de costen vanden processe tusschen partiën omme redenen.

Actum den 11^{en} van Meye 1559.

Ib., t. a. p., register van de vierschaar van Brugge over de jaren 1558-1564, blz. 81 v. - 82 v.

19.

1559 Mei 11. — *Anton de Tollenare vraagt de executie van het pandbeslag op het huis «De Kardinaalshoed», toebehoorende aan Quirinus van Belle, om betaling te verhalen van een rente van 2 pond groot 's jaars.*

Ten poorterschen etc. zo hadde Anthuenis de Toolnare, heeschere, aldaer etc. Coryn van Belle ende ver [Marie] zyn wyf, verweerers, ende comparerende etc. van 2 lb. gr. eeuwelicke rente 's jaers, bezet etc. up een huus met zyne toebehoorten, gheheeten *De Cardinaelshoet*, staende ten voorhoofde ande noortzyde vande Noortzandstrate, midsgaders twee cameran daerachteran staende in 't Hanestratkin, toebehoorende de betroocken verweerers, de bezettinghe etc. upden 23^{en} van Maerte 1557 te wette etc. over 2 lb. gr. tsjaers t'achtere vande voorn. rente van eenen jaere ghevallen 12^{en} Martii 56 ende noch van alzo vele vanden jaere 57 naer de rechten etc. ende de ghenachten etc. upden 7^{en} van Meye 57 ghestelt etc., alzo dit al etc.; ende want de verweerers etc., so verzochte etc., tenware etc., ende naerdad etc., so was etc.

Actum etc. [den 10^{en} ende 11^{en} daghen van Meye 1559].

Ib., t. a. p., register van de vierschaar van Brugge over de jaren 1558-1564, blz. 86 r.-v.

20.

1561 Augustus 17. — *De drukker Quirinus van Belle verpacht aan den wijnhandelaar Steven Geins den kelder van zyn huis, genaamd «De Kardinaalshoed», gelegen aan de noordzijde van de Noordzandstraat te Brugge.*

Breydele, Bambeke, 17 Ougst 61. — Compareren in persooene Coryn van Belle voor 't college van scepenen der stede van Brugge, over een zyde, ende Stevin Geins, wynvercoopere binnen der voors. stede, ter andere, welcke comparanten kenden ende leden, kennen ende lyden midts desen, respectivelick verhuert ende ghehuert t'hebbene eenen keldere, staende inde Noordzandstraete der voorn. stede onder 't huus ghenaeamt *Den Cardinaelshout*, toebehoorende den voorn. Coryn, naerst 't Haenestraetkin, ende dit eenen termyn van 3-3 jaeren ter optie vanden voors. Stevin, danof 't eerste jaer

inneghinck den 7^{en} Ougst laetstleden, ende dit van de somme van 34 s. gr. tsjaers. Dies es bespreck ende voorwaerde, dat dezelve Stevin ghehouden woerdt den inghanck vanden voorn. keldere: t'zyne propre coste te maeckene t'zyne gherieve, zonder de voorn. Coryn daerinne yet zal hebben te contribuieren, ende thenden vander voors. huere zal de voorn. Stevin ghehouden worden de voorn. keldere zo hy nu die t'zyne gherieve ghemaect heift.

Ib., t. a. p., *protocol van Joost Lambrecht, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaeren 1560-1564, blz. 9 r.-v.*

21.

1564 Januari 7. — *De stadsregeering van Brugge verleent aan den kramer Jan Wouterssuene een certificaat van goed gedrag ezeden op het getuigenis van den drukker Quirinus van Belle en den kramer Wouter van Mol.*

Pringheel, Boodt, 7 Lauwe 63. — Ten verzoucke van Jan Wouterssuene, gheboren van Middelburch in Zeelandt, cramere van zynen style, vander oude van 22 jaeren of daerontrent, compareren in persooene Coryn van Belle, drukere, oudt 45 jaeren, ende Wouter van Mol, cramere, oudt 70 jaeren, beede poorters in Brugghe, dewelcke verclaersden by eede hoe 'zy zeere wel kennen ende over langhe ghekent hebben Jacob Vermeersch ende Tanneken, zyn wyf, beede poorters in Brugghe, ende wel weten dat zy gheduerende huerlieder huwelick gheprocreert hebben Gheerkin Vermeersch, dewelcke zy verclaersden insghelyck wel te kennen, ende dat zou ghehuwet es metten voorn. Jan Wouterssuene, ende by consequentie es hemlieden kennelyck dat dezelve Jan midts den voorscreven huwelick poorter es deser stede, verclaersden voorts dat zy wel weten dat de voors. Jan van joncx kinde dat zy hem ghekent hebben binnen deser stede hem altyts eerlick ende ghetrauwelick ghehouden heift binnen deser stede, gheensins ghesuspecteirt wesende met eenighe quaede fame, mare ofte suspitie, maer hem altyts hooren houden voor een joncman van eeren, zo hy alsnoch binnen deser stede ghehouden ende ghereputeirt es, zonder oynt yet van hem ghehoort t'hebben weerdich reproche, allegierende voor cause van scientie de voorn. depositanten, dat zy

daghelicx metten voors. Jan ghefrequiteirt hebben, ende bovendien de voorn. Coryn, dat de voors. Jan t'zynen huse over eenighen tyd heift ghedaen drucken lycken, boucken, imaigen ende andere zaecken, daermede hy ommegeaet, ende de voorn. Wouter, dat de voors. Jan vóór zyn huwelick t'zynen huse wel den tyd van 10 jaeren t'huus gheleghen heift ende bydien p e r.

Ib., t. a. p., *Overleg 1563-1564*, nr. 121.

22.

1564 Sept. 2 - 1565 Sept. 2. — *Posten uit de rekening van het Brugsche Vrije, houdende uitgaven aan Quirinus van Belle wegens levering van drukwerk.*

Quirynd van Belle, prentere, voor 't prenten van der ordonnantie byder Conincklycke Majesteit ghemaect up 't faict van der collectatie van der grute, by ordonnantie 9 lb. 4 s.

Adolf van Meetkercke, pensionnaris, verleyt hebbende ende betaelt eenen Quirynd van Belle, druckere, voor een duust billetten by hem ghedruct omme daerinne te scrivene de paste, ghewichte ende prys van den broode, dewelcke men ventende es ten Lande ende appendantsche van den Vryen, by ordonnantie 3 lb.

Brugge, rijksarchief, *fonds van het Brugsche Vrije*, nr. 304: *rekening van het Vrije over het dienstjaar 1564 (Sept. 2) - 1565 (Sept. 2)*, blz. 150 v., nr. 1 en blz. 152, nr. 3.

23.

1566 Februari 7. — *In vervanging van Quirinus van Belle, die gevluucht is, wordt Nikolaas van Hardende aangesteld als voogd over Daniël, het minderjarige kind van Jan vanden Briela en diens vrouw Elisabeth van Belle.*

Claeis van Hardende, biervoerdere gheweist, juravit voochd in stede van Coryn van Belle, vluchtich, met Symoen van Belle ⁽¹²⁾,

(12) Blijkbaar een verschijning voor: Symoen vanden Briela. Vgl. hooger document nr. 7.

te vooren voochd van Danneelken filius Jans vanden Briele by Lysbette van Belle, u x o r. Actum 7^{en} Sporcle 65, present: Peres, overziendere, Spaers, Bussche, scepenen.

Ib., stadsarchief, *Weeskamer van Brugge, register van aanstellingen van voogden-over de jaren 1558-1576*, blz. 107 v., nr. 9.

24.

1570 Juni 7. — *De stadsregeering van Brugge verleent vergunning aan Quirinus van Belle om als schoolmeester op te treden.*

Den 7^{en} dach van Wedemaent 1570 was by mynen heeren den schout, burchmeesters, scepenen ende raedt vander stede van Brugghe, naerdat hemlieden behoirlick ghebleken was vanden uprechten gheloove ende religie van Quirin van Belle, gheboren van deser voorn. stede, by attestatie van meester Pieter vander Donct, pasteur vande collegiale kercke van Sint Salvator vande portie vande Zelferstrate, ende andersins, denzelven Quirin van Belle gheconsenteert ende consenteren hem by desen tot leeringhe, onderwyse ende institutie [sic] vande kynderen deser stede ende andere in 't lesen ende scryven schole te houden ende daerinne etc. ut supra [zoo hy totnochtie ghedaen heeft voort te gaene ende continuerene, behoudens dat hy daertoe ooc verwerfve consent ende adveu van myn eerweerden heer den bisschop of zynen ghecommitteerde, ende dat hy voorts, zoowel aengaende zyne leeringhe als den boucken, den kynderen vooren te houdene ende allesins andersins hem voughe, draghe ende reghele naer de placcaten ende ordonnantiën van Zyne Majesteit up stick vande schoolmeestren, ghemaect ende uuytghegheven, up de peynen, bruecken ende amenden daerby gheordonneert. Ghedaen ten daeghe ende jaere alsboven].

Ib., t. a. p., *register van civiele sententiën, door schepenen van Brugge gewezen, over de jaren 1569-1570*, blz. 280.

25.

1586 Juli 7. — *Op het getuigenis van Jacob Janssuene, Quirinus van Belle en Jacob Heindrycx, verleent de stadsregering van Brugge een notoriteitsakte aan Jozine Cotte, weduwe van Joost Lambrecht, Margaretha Lambrecht, echtgenoot van Nikolaas van Vliersen en Zeger Loozman, echtgenoot van Anna Lambrecht.*

Tot verzoucke van joncvrauwe Jozyne Cotte, weduwe van Joos Lambrecht, Margriete Lambrecht, huusvrauwe van Claeis van Vliersen, ende Zegher Loozman, ghetrauwet hebbende Tanneken Lambrechts, compareren in persooene Jacob Janssuene, oudt 56 jaeren, Coryn van Belle, oudt 66 jaeren, ende Jacob Heindrycx, oudt 79 jaeren, al innewonende poorters deser stede, al lieden met eeren ende weirdich van trauwe ende gheloove in huerlieder depositie, dewelcke hebben verclaerst ende gheattesteirt by solemnelen eede over de gherechte waerheit dat zylieden zeere wel ghekent hebben wylen meester Jan Lambrecht ende Magdaleene vander Woude, zyne huusvrauwe, in huerlieder tyden ooc innewonende poorters deser voors. stede, ende wel te wetene dat dezelve meester Jan Lambrecht ende Magdaleene vander Woude in wettelicken [huwelicke] ghehadt ende gheprocreeirt hadden drie kynderen, te wetene: de voorn. Joos Lambrecht, Margriete ende Tanneken Lambrecht, zegghende voor cause van huerlieder wetenthede dat zylieden metten voors. meester Jan Lambrecht ende Magdaleene vander Woude in hueren levne daghelicx ghefrequenteirt hebben ende dezelve Joos, Margriete ende Tanneken Lambrecht t'hueren huuse by hemlieden zien upqueecken als huere wettighe ghetrauwe kynderen, verclaersende de voorn. Coryn van Belle bovendien dat hy gheduerende d'onbejaerthede vande voorn. Joos, Magdaleene ende Tanneken huerlieder voocht gheweest hadde, verclaersende zelve over de gherechte waerthede.

Actum, present: Stochove, Houtvelde, den 7^{en} Juli 1586.

Ib., t. a. p., *Overleg 1585-1586*, nr. 12bis.